

Літовка О. П. Особистісний аспект дослідження професійної позиції майбутніх учителів як інтегративного феномена / О. П. Літовка // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2012. – № 22(257). – С. 21 – 27.

УДК 371.134

Літовка О.П.

ОСОБИСТІСНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЯК ІНТЕГРАТИВНОГО ФЕНОМЕНА

***Анотація.** У статті характеризуються категорії „професійна позиція”, „педагогічна позиція” як система ціннісно-сміслових ставлень особистості вчителя до різних сторін педагогічного процесу і його учасників. Уточнюється сенс понять: „особистісний аспект”, „професійна спрямованість”, „педагогічна спрямованість”. Особлива увага приділяється опису особливостей педагогічної спрямованості як єдності особистісних якостей вчителя, що визначають усвідомлене розуміння цілей і завдань педагогічної діяльності, залежних від характеру домінуючого мотиву в системі професійної мотивації майбутнього вчителя.*

***Ключові слова:** професійна позиція майбутнього вчителя, феномен, професійна спрямованість, педагогічна спрямованість.*

Грунтовний аналіз теорії і практики вітчизняної системи педагогічної освіти, ціннісні пріоритети сучасного суспільства, динамічні зміни в економічній ситуації та на ринку праці свідчать про зростаючі вимоги до майбутніх учителів, здатних до безперервного розвитку і особистісного зростання.

При цьому актуальним лишається питання якісної фахової підготовки педагогічних працівників. Так, у нормативних документах, зокрема, в Державній національній програмі „Освіта“ („Україна ХХІ століття“) серед основних шляхів реформування освіти позначена необхідність підготовки нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їх професійного та загальнокультурного рівня. У Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті підкреслюється необхідність забезпечення високої якості професійної підготовки майбутніх педагогів, оскільки саме на вчителя покладена відповідальність за формування

особистості нової генерації, здатної результативно працювати й навчатися протягом життя.

Ці тенденції зумовлюють необхідність вивчення особистісного аспекту досліджуваної проблеми.

У працях зарубіжних і вітчизняних науковців професійна позиція розглядається як інтегративний феномен, що є характеристикою особистості в цілому (К. Альбуханова – Славська, Л. Анциферова, О. Асмолов, Б. Братусь і ін.); як спосіб реалізації базових цінностей особистості у її взаємостосунках із іншими людьми (В. Слободчиков, А. Григор'єва і ін.); як центральний компонент освіченості особистості (О. Коршунов, О. Лебедев, В. Монтатов і ін.); як джерело активності особистості вчителя (І. Ісаєв, О. Міщенко, В. Сластьонін, Є. Шиянов і ін.); як результат взаємопроникнень соціальних, професійних та індивідуальних типових рис особистості (Д. Майєрс, І. Кон, О. Газман, А. Петровський та інші), як система ставлень особистості до професії (М. Боритко, С. Вершловський, О. Руденко, М. Сергєєв і ін.).

Але при цьому в науковій літературі недостатня увага приділяється дослідженню професійної позиції в якості особистісного утворення майбутніх учителів як особливої суспільної категорії.

Звідси виокремлюються цілі дослідження, спрямовані на конкретизацію дефініції „професійна позиція майбутнього вчителя“ і розгляд цього феномену через призму особистісного підходу.

У сучасній науковій літературі термін „позиція“ трактується, з одного боку, як складна, відносно усталена система ставлень, установок, мотивів, цінностей людини, якими вона керується в процесі своєї життєдіяльності, а з іншого - як положення індивідуума в статусно – рольовій внутрішньогруповій структурі.

Дефініція „професійна позиція особистості“ розуміється як стійка система ставлень людини до праці, суспільства, до себе і до іншої людини. Професійна позиція виражає також професійну самооцінку, рівень домагань, ставлення до свого положення в системі соціальних відносин у трудовому процесі. Професійна позиція визначається як узагальнена і часткова. Перша розглядається як відношення працівником себе до великого професійного співтовариства, до професії, прагнення підвищити її престиж у суспільстві. Друга пов'язана з розвитком у працівника окремих професійних здібностей (наприклад, позиція управлінця – аналітика, педагога – методиста і ін.).

Так, педагогічна позиція, як часткова професійна позиція, – це досягнення особистістю педагога певної гармонії, що дає йому соціальну стійкість і продуктивну включеність у суспільне життя і педагогічний труд, а також – особистісний психологічний комфорт. Педагогічна позиція знаходить певне вираження в особистісно – професійних якостях педагога [1, с. 612].

Досліджуючи проблему професійної позиції майбутніх учителів, варто зазначити, що дефініція „професійна позиція педагога“ або „професійно – педагогічна позиція“ в активний науковий обіг увійшла у 90 – ті рр. ХХ століття завдяки роботам Б. Ананьєва, Л. Божович, В. Мясичева, С. Рубінштейна і

ін. Досліджуваної проблеми торкалися у своїх роботах О. Асмолов, Н. Анікеєва, І. Колеснікова, І. Бех, Л. Кондрашова, А. Маркова, Л. Мітіна, В. Сластьонін, В. Слободчиков, І. Якиманська і ін.

Теорія формування особистісної і професійної позиції педагога активно розробляється в дослідженнях з педагогіки вищої школи В. Сластьоніна, Н. Кузьміної, Є. Білозерцева, С. Архангельського, В. Загвязинського, С. Єлканова, В. Кан – Калика і ін. Дослідники цього напрямку вивчають сутнісні характеристики та засоби формування професіоналізму у педагогічній діяльності, акцентуючи на значенні професійної позиції педагога.

Так, у дослідженнях Є. Білозерцева, Л. Гребьонкіна, А. Маркової підкреслюється, що професійна позиція кожного конкретного педагога виявляється у його педагогічній діяльності як специфічній особистісній освіті [2, с. 77].

Професійну позицію учителя ґрунтовно розглядають і через парадигму теорії виховання, зокрема такі педагоги, як М. Боритко, Е. Бондаревська, В. Ільїн, І. Колеснікова, В. Краєвський, А. Мудрик, Л. Новікова, Н. Радіонова і ін.

Зокрема, М. Боритко визначає позицію педагога як вихователя, підкреслює її діяльнісну і суб'єктну природу, наголошуючи на тому, що за кожною особистістю повинно бути закріплене право на самоствердження [3, с. 186].

Аналізуючи дефініцію „педагогічна позиція“ в різних аспектах, ми з'ясували, що її робоче визначення розглядається у працях небагатьох вчених (Є. Катрич, О. Томашевська, А. Маркова і ін.). Так, А. Маркова під професійними позиціями педагога розуміє стійкі системи ставлень вчителя (до учня, до себе, до колег), що визначають його поведінку [2, с. 72].

У свою чергу, ряд науковців (Г. Коджаспірова, О. Коджаспіров, М. Прохорова, О. Томашевська і ін.), визначають педагогічну позицію як систему інтелектуальних і емоційно – оцінних ставлень до дитини, педагогічної діяльності й педагогічної реальності в цілому, що знаходить відбиття в наявності в учителя відповідних педагогічних установок, мотивів та прагнень до інновацій [4, с. 253; 5, с. 13-16].

Цікаво, що змістовно – компонентна характеристика професійної позиції педагога ґрунтується на теорії структури особистості. Розглянемо цей аспект детальніше.

У теорії особистості концептуальними вважаються погляди Л. Виготського, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна на поняття особистості. Зокрема, Л. Виготський підкреслював соціальну природу особистості, інтегруючи все, що є у людини надприродне, історичне. Особистість, за Л. Виготським, виникає в результаті культурного та соціального розвитку” [6, с. 328].

С. Рубінштейн наголошував, що „особистістю є людина зі своєю позицією в житті, до якої вона дійшла в результаті великої свідомої роботи... Особистістю є лише та людина, яка ставиться певним чином до навколишнього світу, свідомо виражає це своє ставлення так, що воно проявляється в усій її сутності“ [7, с. 92].

Науковець акцентує увагу на тому, що особистість не є просто соціальна істота, вона – творець свого життя з активною життєвою позицією.

На думку О. Леонтьєва, основою особистості людини є сукупність її ставлень до світу, що відповідає змістовому наповненню життєвої позиції людини. Особистість характеризують ті психічні явища людини, які визначають її діяльність. Ієрархії діяльності, підкреслює дослідник, утворюють ядро особистості [8, с. 119]. Тобто, перш за все, О. Леонтьєв пропонує розглядати особистість через категорію діяльності. Це має сенс, оскільки діяльність характеризує рівень свідомості людини в системі соціокультурних відносин, а її результати – рівень творчості і схильність до саморозвитку.

В свою чергу, ряд сучасних дослідників, зокрема, І. Харламов, В. Зарицька, В. Бочелюк і ін., визначають особистість як синтез соціального і психологічного начал. [9, с. 234; 10, с. 127].

Усі автори наголошують на тому, що особистістю не народжуються, а становляться під соціально – культурним і історичним впливом, тобто процес становлення особистості є соціальним, а особистість є носієм свідомості та діяльності.

Особливий інтерес для нашої роботи становлять наукові положення В. М'ясищева, О. Моткова, К. Платонова та М. Кагана щодо структури особистості.

В. М'ясищев наголошує на таких складових, як спрямованість (домінуючі відношення: до людей, до себе, до предметів зовнішнього світу), загальний рівень розвитку (у процесі онтогенезу в нормі підвищується загальний рівень розвитку особистості), динаміка нервово – психічної реактивності (як динаміка вищої нервової діяльності, так і об'єктивна динаміка життєвих умов). Виходячи з цього, особистість є цілісним утворенням і їй притаманні мотивація, відношення і тенденції до розвитку [11, с. 376].

О. Мотков розглядає особистість як інтегральну модель, структуровану в два блоки – суб'єктний та мотиваційно – емоційний [12, с. 295].

В свою чергу К. Платонов виокремив чотири компоненти особистості: спрямованість (переконавання, світогляд, ідеали, прагнення, інтереси, бажання). Ця складова, за А. Платоновим, соціально зумовлена й формується в процесі виховання; досвід особистості (знання, уміння, навички, звички). Досвід особистості має психолого – педагогічний контекст і підпорядковується впливу навчальної діяльності, який показує її підготовленість і формується в різних видах діяльності; стійкі особливості окремих психічних процесів (воля, емоції, почуття, сприйняття, мислення, відчуття, пам'ять). Сукупність цих індивідуально – психологічних процесів розвивається завдяки вправам; біологічно зумовлені особливості (темперамент, статеві відмінності, вікові властивості). Перераховані підструктури аналізуються на нейропсихологічному рівні і формуються комплексом правильно підібраних тренувань [13, с. 87].

Доцільними для нашого дослідження є висновки М. Кагана, який підкреслює в структурі особистості окрім гносеологічного і аксіологічного, ще й

творчий, комунікативний та культурологічний потенціали [14, с. 152]. Саме ці потенціали, на нашу думку, реалізують особистість в соціокультурному просторі і впливають на її соціально – професійний статус.

Відтак, узагальнюючи різні підходи до структури особистості, ми можемо констатувати, що дослідники цього напрямку мають, у більшості, спільні погляди і розглядають особистість через поєднання когнітивної, емоційно – вольової, ціннісно – смислової, мотиваційної і діяльнісної сфер.

Отже, розвиток професійної педагогічної позиції особистості майбутнього вчителя визначається, з одного боку, такими компонентами її структури, як спрямованість, установки, потреби, індивідуальні та професійно – педагогічні (гуманістичні) цінності і ін., а з іншого – знаннями, вміннями й навичками, необхідними для творчого рішення певних педагогічних завдань.

У ряді наукових досліджень (Борис Герасимович. Ананьєв, Конєєва Олена Володимирівна) формування позиції розглядається на основі вироблення певного ставлення особистості до соціальних явищ. Особистість виступає як конкретний представник і носій суспільних відносин і процесів. Відповідно, бачення позиції через відносини особистості посилює її суб'єктивний характер, оскільки відносини передбачають не стільки суб'єктивний зв'язок особистості з її оточенням, а, перш за все, - її суб'єктну позицію в цьому оточенні.

Це дає підстави проаналізувати професійну позицію майбутнього вчителя через категорію суб'єктності.

Суб'єкт у наукових джерелах визначається як носій предметно-практичної діяльності та пізнання, джерело активності, спрямованої на об'єкт. Суб'єкт-індивід виступає як суб'єкт з притаманною самосвідомістю [Философский энциклопедический словарь / под ред. С. С. Аверинцева. – М. : Сов. энцикл., 1989. – 815 с.].

Сергій Леонідович Рубінштейн, як фундаментатор цього поняття, вважав, що “суб'єкт виступає носієм свідомої, “довільної” діяльності. І особистість в якості суб'єкта організує та структурує своє життя, регулює його хід. Рубінштейн С. Л. Человек и мир / С. Л. Рубинштейн // Проблемы общей психологии. – М., 1973. – С. 255–382.

Поняття “суб'єкт” С. Рубінштейн розглядає невід'ємно від поняття “особистість” та “діяльність”, тобто розуміє особистість, перш за все, як суб'єкта діяльності.

Таких же висновків дотримується й Вадим Артурович Петровський. Він підкреслює, що бути особистістю – означає бути суб'єктом діяльності, спілкування, самосвідомості [Петровский В. А. Феномен субъектности в психологии личности : дис. ... доктора психол. наук (в форме науч. докл.) : 19.00.11 / Петровский Вадим Артурович. – М., 1993. – 76 с.].

от

На цій підставі ми робимо висновок про те, що професійна позиція майбутнього вчителя – це інтегративна система ціннісно – смислових ставлень особистості педагога як суб'єкта діяльності до майбутньої професії, що

виражається в наявності педагогічних установок, відповідних соціальних і професійних мотивів, і прагнень до творчості та інновацій, і визначає поведінку особистості в рамках конкретної професійної ролі.

Отже, професійна позиція майбутнього учителя – інтегративна характеристика педагога, від якої залежить цілісний процес професійного зростання його особистості й особистісного розвитку його вихованців. У цій характеристиці концентруються головні показники професійної культури педагога, основні спонукальні сили його праці. Низький рівень її сформованості – джерело слабких результатів у діяльності педагога, байдужості, формального підходу до педагогічного обов'язку. Навпаки, для педагога зі сформованою професійною позицією його праця стає особистісною потребою, задоволенням, яке приносить радість.

Таким чином, науковий пошук навколо питань розвитку і становлення професійної позиції майбутніх учителів розкриває широкі перспективи роботи в напрямі вивчення і узагальнення її змісту та структури, а також – розробки педагогічних умов її формування в процесі фахової підготовки.

Література

- 1. Акмеологический словарь** / Под общ. ред. А.А. Деркача. – М.: Рагс, 2004. – 448 с.
- 2. Маркова А.К.** Психология труда учителя: Кн. для учителя / А.К. Маркова.- М.: Просвещение, 1993. –192 с.
- 3. Борытко Н. М.** Педагог в пространствах современного воспитания : Монография / Н. М. Борытко. – Волгоград : Перемена, 2001. – 214 с.
- 4. Коджаспирова Г. М.** Словарь по педагогике / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М.: Март, 2005. – 326 с.
- 5. Прохорова М. В.** Формирование педагогической позиции у будущих специалистов по физической культуре (на примере обучения плаванию) / М. В. Прохорова, О. Б. Томашевская // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – М., 2004. – № 3. – 58 с.
- 6. Выготский Л. С.** История развития высших психических функций / Л. С. Выготский // Выготский Л. С. Собрание сочинений : в 6 т.– М., 1982. – Т. 3. – 328 с.
- 7. Рубинштейн С. Л.** Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн.– Питер, 2005. – 713 с.
- 8. Леонтьев А. Н.** Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 304 с.
- 9. Харламов И. Ф.** Педагогика / И. Ф. Харламов. – М.: Юрист, 1997. – 512 с.
- 10. Бочелюк В. І.** Педагогічна психологія : навч. посіб. / В. І. Бочелюк, В. В. Зарицька. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – 248 с.
- 11. Мясищев В.Н.** Личность и неврозы / В.Н. Мясищев. – М.: ЛГУ, 1960. – 426 с.
- 12. Мотков О. И.** Интегральная модель личности : ежегодник Рос. психол. об-ва : материалы конф. 120 лет РПО. – М.: Эслан, 2005. – Т. 3. – 400 с.
- 13. Платонов К. К.** О системе психологии / К. К. Платонов. – М.: Мысль, 1973. – 216 с.
- 14. Каган М. С.** Человеческая деятельность: (опыт системного анализа) / М. С. Каган. – М.: Политиздат, 1974. – 328 с.

Літовка О.П. Особистісний аспект дослідження професійної позиції майбутніх учителів як інтегративного феномена.

У статті охарактеризовано сучасний стан наукового обґрунтування поняття „професійна позиція майбутнього вчителя“ як системи ставлень вчителя до учнів, до себе, до колег, що визначає його поведінку, стиль життя і діяльності; обґрунтована необхідність створення педагогічних умов формування професійної позиції майбутніх учителів у процесі фахової підготовки.

Ключові слова: позиція, професійна позиція, особистість.

Литовка Е.П. Личностный аспект исследования профессиональной позиции будущих учителей как интегративного феномена.

Охарактеризовано современное состояние научной обоснованности понятия „профессиональная позиция будущих учителей“ как системы отношения учителя к ученикам, к себе, к коллегам, что определяет его поведение, стиль жизни и деятельности; обоснована необходимость создания педагогических условий формирования профессиональной позиции будущих учителей в процессе специальной подготовки.

Ключевые слова: позиция, профессиональная позиция, личность.

Litovka O.P. Personal aspect of the future teachers' professional position as an integrative phenomenon.

In the article the modern condition of scientific validity of concept „a professional position“ of future teachers as a system of teacher's relation to pupils, to himself, to colleagues that defines his behaviour, lifestyle and style of activity is characterised; necessity of creation of pedagogical conditions of formation of future teachers' professional position in the course of special training in pedagogical college is proved.

Key words: position, professional position, personaliti.

Суб'єктні властивості, зокрема, вчителя, дуже часто розглядаються в контексті суб'єктної позиції педагога. Так, О. Лебедев у своєму дослідженні згрупує їх у мотиваційно – ціннісний, когнітивно – творчий і регуляційно – діяльнісний блоки і визначає як спрямованість, самореалізацію, самоутвердження, креативність і ін. **Лебедев А. С. Формирование субъектной позиции в творческой деятельности у студентов педколледжа : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Общая педагогика, история педагогики и образования” / А. С. Лебедев. – М., 2001. – 20 с.**

Цінним для нашого дослідження є ряд суб'єктних властивостей, виділених І. Зимньою. Науковець включає до їх числа:

- психофізіологічні (індивідні) якості суб'єкта як передумови здійснення ним його суб'єктної ролі, що виступають у якості задатків, здібностей;
- здібності;

- особистісні властивості, включаючи спрямованість;
- професійно-педагогічні й предметні знання та вміння як професійна компетентність у вузькому сенсі.
-

[Зимняя И. А. Педагогическая психология : учеб. для вузов / И. А. Зимняя. – Изд. 2-е, доп., испр. и перераб. – М. : Логос, 2002. – 384 с.].

Наведені підходи до розгляду суб'єктних властивостей особистості, дозволяють припустити, що суб'єктність майбутнього вчителя виступає інтегруючою властивістю, на підґрунті якої формуються його особистісні якості.

“Якість” як така означає об'єктивну й загальну характеристику об'єктів у сукупності їх властивостей. Властивості ж виступають вираженням даної якості відносно інших якостей [Новейший философский словарь. 3-е изд. – М.: Книжный Дом, 2003. – 1280 с.с. 483].

У більш широкому сенсі “якість” трактується як: 1) внутрішня визначеність предмета, яка становить специфіку, що відрізняє його від усіх інших; 2) ступінь вартості, цінності, придатності чого-небудь для його використання за призначенням; 3) та чи інша характерна ознака, властивість, риса кого, чого-небудь [Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел]. – К.: Ірпінь, ВТФ Перун, 2004. – 1440 с.с. 1358].

Прикладом якостей особистості можуть виступати вольові якості і ін.

Але, серед великої кількості існуючих особистісних якостей нас цікавлять професійно значущі.

Якості в контексті професійної освіти, тобто «професійно значущі якості» являють собою “індивідуальні якості суб'єкта, які впливають на ефективність його діяльності та успішність оволодіння нею” [Энциклопедия профессионального образования: в 3 т. / [под ред. С. Я Батышева]. – М.: АПО, 1998. – Т.2. – 1998. – 568 с. с. 352].

Ця категорія сформувалась у науці в період кінця XIX – початку XX століття через гостру потребу суспільства в підвищенні продуктивності праці

На сучасному етапі дослідники визначають професійно – значущі якості як фактор успішності праці.

Зокрема Л. Бобікова визначає професійно значущі особистісні якості як індивідуальні особливості людини, що забезпечують успішність в оволодінні професією, сприяють формуванню позитивного ставлення до людей, з якими індивід працює і спілкується, допомагають розвитку прагнення до особистісного росту і самовдосконалення в обраній сфері діяльності [Бобикова Л. К. Формирование профессионально значимых качеств личности инженера у студентов технического вуза : дис ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Бобикова Лилия Кимматовна. – Елабуга., 2001. – 182 с., с. 69].

В доповнення до цих висновків О.Жиронкіна трактує професійно значущі якості як сукупність індивідуально-особистісних властивостей людини, що сприяють успішності професійної діяльності і відповідають сучасним вимогам професії [Жиронкіна О.В. *Формирование профессионально значимых качеств будущих экономистов в процессе изучения общеобразовательных дисциплин: дис. ... канд. пед наук: 13.00.08 / Жиронкіна Ольга Валерієвна – Кемерово, 2003. – 252 с. с. 36].*

Аналізуючи класифікацію професійно – значущих якостей особистості і з'ясували її залежність від вимог суспільства, професії, етики і моралі.

Так, **Е.Зеєр** до їх числа вчений відносить відповідальність, здатність приймати рішення, корпоративність, самостійність та інші [Зеєр Э. Ф. *Психология профессионального образования / Зеєр Э. Ф. – М.: Изд-во Моск. Психол.-социальн. ин-та; Воронеж: Изд-во НПО «Модек», 2003. – 480 с., с. 16].*

В контексті професійної діяльності актуальні професійно – значущі якості виділяє В.Кунтиш: професійні уміння, професійну спрямованість, відповідальність, творчу активність, самоорганізацію, емпатію. **найти Долгова Л.А., Захарова Л.П., Шилова Л.Н. Культурная модель профессионального развития учителя // Языковое образование в национально-культурном наследии России: исторические традиции, современность, взгляд в будущее: Тезисы докладов к конференции. – М.: АПК и ПРО, 2001. – С.208.**

Акцентуючи увагу на наявності у особистості творчого начала, Ю. Кулюткін вважає важливими такі якості, як:

- Прагнення до самореалізації;
- Захоплення справою як покликанням;
- Аутентичність особистості. Щира та відверта позиція щодо ставлення до себе та інших, небажання ховатися за умовними масками, ховати свої спрямування, думки й переконання, власні індивідуальні особливості;
- Незалежність щодо суджень;
- Впевненість у власних силах;
- Оцінка своїх сил і можливостей, адекватнодосвіду: вибір цілей і завдань, які людина здатна вирішувати на високому рівні якості, відсутність невиправданої тривожності під час вибору та реалізації цілей;
- Індивідуальність і гнучкість;
- Критичність і високий ступінь рефлексії;
- Дитяча сприйнятливості і відкритість у ставленні до нового. **найти**

Вагомими для нашого дослідження є спостереження Л. Бутенко, яка серед важливих якостей педагога виокремлює здатність до розуміння, чуйність, доброту, дбайливість, почуття гумору, дотепність, професіоналізм. **Бутенко Л. Л. Формування культурної людини як мета освітнього процесу / Л. Л.Бутенко // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2005. – № 7 (87). – С. 292 – 300..**

Та особливий інтерес для нас становить система професійно – значущих якостей особистості, запропонована М. Лобуром: **найти:**

- Якості, що визначають ставлення людини до самої себе: *ініціативність, самостійність, відповідальність, особиста активність, старанність, працьовитість.*
- Якості, що характеризують взаємини індивіда з іншими людьми: *моральність, товариськість, схильність до спілкування, доброзичливість, привітність, схильність до організаційної роботи, емпатія як уміння поставити себе на місце іншої людини і здатність до довільного емоційного співпереживання проблем оточуючих.* Емпатія має особливе значення для професійної позиції майбутніх вчителів, оскільки відчуття світу іншого суб'єкта поряд – передпоилка до особистісної взаємодії в педагогічному процесі. Особливо результативною така взаємодія буде при довільності емпатійних процесів, їх протіканні на інтуїтивному рівні.
- Якості, що характеризують рівень ставлення індивіда до професійної діяльності: *інтерес до професії, готовність до ризику та до прийняття нестандартних рішень, прагнення до професійного зростання.*

Представлена класифікація, на наш погляд, є інтегративною і може знайти своє відображення в структурі професійної позиції спеціаліста будь – якого фаху, в тому числі, і майбутнього вчителя, адже подана система якостей тісно пов'язана з класичним робочим визначенням професійної позиції через категорію «ставлення», запропоновану В. М'ясищевим і класичним робочим визначенням професійної позиції педагога, запропонованим А. Марковою, що полягає в системі ставлень педагога до різних сторін своєї професії. **Сноски**

Отже, суб'єктний компонент професійної позиції майбутнього вчителя визначає його професійну активність і перспективність у професії.

Особистість. Психічні якості особистості

Структура особистості (Асмолов):

Направленность личности - это совокупность взглядов и убеждений человека, ставших руководящими и в его активной деятельности, направленной на достижение относительно далеких и сложных жизненно важных для него целей. В направленности надо различать ее качества и формы.